

महाराष्ट्र शासन
विधि व न्याय विभाग

सन २००९ चा महाराष्ट्र अधिनियम क्रमांक १९

**महाराष्ट्र कापूस बी-बियाणे (पुरवठा, वितरण, विक्री व
विक्रीच्या किंमतीचे निश्चितीकरण यांचे विनियमन)
अधिनियम, २००९**

(दिनांक २६ जानेवारी, २०१६ पर्यंत सुधारित)

Maharashtra Act No. XIX Of 2009

**THE MAHARASHTRA COTTON SEEDS
(REGULATION OF SUPPLY, DISTRIBUTION,
SALE AND FIXATION OF SALE PRICE)
ACT, 2009**

(As modified upto 26th January 2016)

व्यवस्थापक, शासकीय फोटोझिंको मुद्रणालय, पुणे यांच्याद्वारे भारतात मुद्रित केले आणि
संचालक, शासन मुद्रण व लेखनसामग्री व प्रकाशने, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई-४०० ००४ यांच्याद्वारे
प्रकाशित केले.

२०१५

[किंमत रु.]

सन २००९ चा महाराष्ट्र अधिनियम क्रमांक १९

महाराष्ट्र कापूस बी-बियाणे (पुरवठा, वितरण, विक्री व विक्रीच्या किमतीचे निश्चितीकरण यांचे विनियमन) अधिनियम, २००९

अनुक्रमणिका

उद्देशिका

कलमे	पृष्ठे
१. संक्षिप्त नाव व प्रारंभ.	२
२. व्याख्या.	२
३. नियंत्रकाची नियुक्ती.	३
४. नियंत्रकाचे अधिकार.	३
५. नियंत्रकाची कार्ये.	३
६. राज्य बी-बियाणे चाचणी प्रयोगशाळा.	४
७. बी-बियाणे निरीक्षक.	४
८. बी-बियाणे विश्लेषक.	४
९. बी-बियाणे विश्लेषकाचा अहवाल.	४
१०. कमाल विक्री किंमत निश्चित करणे.	५
११. विक्रेत्यासाठी लायसन.	५
१२. उत्पादन नामाच्या गैरवापरास प्रतिबंध करणे.	५
१३. शास्ती.	६
१४. कंपन्यांनी केलेले अपराध.	६
१५. अपराधांची दखल.	७

अनुक्रमणिका--चालू

१६.	सद्भावनेने केलेल्या कृतीस संरक्षण.	७
१७.	अधिकारी लोकसेवक असणे.	७
१८.	अपील.	७
१९.	मालमत्ता सरकारजमा करणे.	७
२०.	निदेश देण्याचा अधिकार.	८
२१.	सूट.	८
२२.	नियम करण्याचा अधिकार.	८
२३.	अडचणी दूर करण्याचा अधिकार.	८
२४.	सन २००९ चा महाराष्ट्र अध्यादेश क्रमांक ६ याचे निरसन व व्यावृत्ती.			८

सन २००९ चा महाराष्ट्र अधिनियम क्रमांक १९.

महाराष्ट्र कापूस बी-बियाणे (पुरवठा, वितरण, विक्री व विक्रीच्या किंमतीचे निश्चितीकरण यांचे विनियमन) अधिनियम, २००९.

[माननीय राज्यपालांची संमती मिळाल्यानंतर “ महाराष्ट्र शासन राजपत्रात ” दिनांक ३ जुलै २००९ रोजी प्रथम प्रसिध्द केलेला अधिनियम.]

कापूस बी-बियाण्यांचा पुरवठा, वितरण व विक्री करणे, तसेच त्यांची विक्री किंमत निश्चित करणे याबाबत विनियमन करण्यासाठी आणि त्याच्याशी संबंधित वा तदानुषंगिक बाबींसाठी अधिनियम.

१९६६ चा ५४. **ज्याअर्थी**, कापसाच्या बी-बियाण्यांचे विवक्षित प्रकार बी-बियाणे अधिनियम, १९६६ च्या कलम ५ अन्वये अधिसूचित केलेले नाहीत आणि त्यामुळे त्याच्या कलम ७ अन्वये, अशा बी-बियाण्यांच्या कोणत्याही विक्रीचे विनियमन करता येत नाही ;

२००६ चा ५४. **आणि ज्याअर्थी**, अत्यावश्यक वस्तू (सुधारणा) अधिनियम, २००६ द्वारे सुधारणा केल्याप्रमाणे अत्यावश्यक वस्तू अधिनियम १९५५ च्या अर्थातर्गत कापसाचे बी-बियाणे ही अत्यावश्यक वस्तू नाही ;

१९५५ चा १०. **आणि ज्याअर्थी**, अत्यावश्यक वस्तू अधिनियम, १९५५ याच्या कलम ३ अन्वये काढलेल्या बी-बियाणे (नियंत्रण) आदेश, १९८३ च्या तरतुदी कापूस बी-बियाण्यांच्या संबंधात लागू होत नाहीत ;

१९८६ चा २९. **आणि ज्याअर्थी**, जनूकीय परिवर्तन केलेल्या आणि जनूकीयदृष्ट्या सुधारणा केलेल्या कापूस बी-बियाण्यांचा राज्यामध्ये करण्यात येणारा पुरवठा, वितरण व विक्री यांचे विनियमन करण्यासाठी आणि अशा कापूस बी-बियाण्यांच्या राज्यातील विक्रीच्या किंमतीचे नियंत्रण करण्यासाठी पर्यावरण संरक्षण अधिनियम, १९८६ मध्ये कोणतीही तरतूद नाही ;

आणि ज्याअर्थी, जनूकीय परिवर्तन केलेल्या कापूस बी-बियाण्यांसहित कापूस बी-बियाण्यांचे व्यापारी गरीब शेतकऱ्यांकडून बेसुमार किंमत वसूल करून त्यांची पिळवणूक करित आहेत ;

आणि ज्याअर्थी, खरीपाचा हंगाम लवकरच सुरू होणार होता त्यामुळे राज्यातील शेतकऱ्यांच्या हिताच्या दृष्टीने राज्यात, कापूस बी-बियाण्यांचा पुरवठा, वितरण आणि विक्री यांचे विक्रीची किंमत निश्चित करून विनियमन करणे अत्यावश्यक झाले होते;

आणि ज्याअर्थी, राज्य विधानमंडळाच्या दोन्ही सभागृहांचे अधिवेशन चालू नव्हते ;

२००९ चा ६. **आणि ज्याअर्थी**, यात यापुढे दिलेल्या प्रयोजनांकरिता, महाराष्ट्राच्या राज्यपालांनी कापूस बी-बियाण्यांचा पुरवठा, वितरण, विक्री व विक्रीची किंमत-निश्चिती यांचे विनियमन करण्यासाठी आणि तत्संबंधित किंवा तदानुषंगिक बाबींसाठी तात्काळ कार्यवाही करणे जीमुळे आवश्यक व्हावे अशी परिस्थिती अस्तित्वात असल्याबद्दल त्यांची खात्री पटली होती; आणि म्हणून त्यांनी दिनांक ९ मे २००९ रोजी महाराष्ट्र कापूस बी-बियाणे (पुरवठा, वितरण, विक्री व विक्रीच्या किंमतीचे निश्चितीकरण यांचे विनियमन) अध्यादेश, २००९ प्रख्यापित केला होता ;

आणि ज्याअर्थी, महाराष्ट्र बी-बियाणे (पुरवठा, वितरण व विक्रीच्या किंमतीचे निश्चितीकरण यांचे विनियमन) २००९ चा अध्यादेश, २००९ याचे राज्य विधानमंडळाच्या अधिनियमात रूपांतर करणे इष्ट आहे; त्याअर्थी, भारतीय गणराज्याच्या महा. अध्या. ६ साठव्या वर्षी, याद्वारे, पुढील अधिनियम करण्यात येत आहे :—

संक्षिप्त नाव व प्रारंभ. १. (१) या अधिनियमास, महाराष्ट्र कापूस बी-बियाणे (पुरवठा, वितरण, विक्री व विक्रीच्या किंमतीचे निश्चितीकरण यांचे विनियमन) अधिनियम, २००९ असे म्हणावे.

(२) तो, दिनांक ९ मे २००९ रोजी अंमलात आला असल्याचे मानण्यात येईल.

व्याख्या. २. (१) या अधिनियमात, संदर्भानुसार दुसरा अर्थ अपेक्षित नसेल तर,—

(एक) “ पीकविषयक कामगिरी ” याचा अर्थ, उत्पादकाने दावा केल्याप्रमाणे असलेली, कामगिरीच्या मूल्यमापनासाठी विचारात घ्यावयाची, कोणत्याही प्रकारच्या कापूस बी-बियाण्यांची विभेद्य अशी पीकविषयक, दर्जाविषयक आणि परिमाणविषयक वैशिष्ट्ये, असा आहे ;

(दोन) “ नियंत्रक ” याचा अर्थ, शासनाने कलम ३ अन्वये नियुक्त केलेला कापूस बी-बियाणे नियंत्रक, असा आहे ;

(तीन) “ कापूस बी-बियाणे ” याचा अर्थ, पेरणीसाठी वापरण्यात येणारे कोणत्याही प्रकारचे कापूस बी-बियाणे, असा आहे आणि त्यामध्ये, अनुकीय परिवर्तन केलेल्या अनुकीयदृष्ट्या सुधारणा केलेल्या कापूस बी-बियाण्यांच्या प्रकारांचा समावेश होतो ;

(चार) “ शेतकरी ” याचा अर्थ, जी स्वतः जमीन कसून किंवा अन्य कोणत्याही व्यक्तीकडून जमीन कसून घेऊन कापसाचे पीक घेते अशी कोणतीही व्यक्ती, असा आहे, परंतु त्यामध्ये, वाणिज्यिक दृष्टीने कापूस बी-बियाण्यांचे प्रापण व विक्री करणाऱ्या व्यक्तीचा समावेश असणार नाही ;

(पाच) “ शासन ” याचा अर्थ, महाराष्ट्र शासन, असा आहे ;

(सहा) “ विहित ” याचा अर्थ, या अधिनियमाखाली केलेल्या नियमांद्वारे विहित केलेले, असा आहे ;

(सात) “ उत्पादक ” याचा अर्थ, जी कापूस बी-बियाण्यांचे उत्पादन करते किंवा उत्पादन करण्याची व्यवस्था करते अशी व्यक्ती, व्यक्तीचा गट, व्यवसायसंस्था किंवा कंपनी किंवा संस्था, असा आहे ;

(आठ) “ नकली बी-बियाणे ” याचा अर्थ, कापूस बी-बियाण्यांच्या संदर्भात अर्थ, जे बी-बियाणे त्याच्या प्रकारानुसार विशुद्ध किंवा अस्सल नाही ते बी-बियाणे, असा आहे ;

(नऊ) “ बी-बियाणे चाचणी संदर्भ प्रयोगशाळा ” याचा अर्थ, भारत सरकारने निर्माण केलेली किंवा अधिसूचित म्हणून घोषित केलेली प्रयोगशाळा, असा आहे ;

(दहा) “ दुय्यम दर्जाचे बी-बियाणे ” याचा अर्थ, कापूस बी-बियाण्यांसाठी विहित केलेल्या मानकांची पूर्ती न करणारे कापूस बी-बियाणे, असा आहे ;

(अकरा) “ अनुकीय परिवर्तन केलेला प्रकार ” याचा अर्थ, अनुकीय अभियांत्रिकीच्या सहाय्याने अनुकीय रचनेमध्ये सुधारणा किंवा बदल करून कृत्रिमरीत्या तयार केलेले किंवा विकसित केलेले बी-बियाणे किंवा पेरणीची सामग्री, असा आहे ;

(बारा) “ प्रकार ” याचा अर्थ, माहित असलेल्या निम्नतम स्तराच्या एका वनस्पतिशास्त्रीय टॅक्सॉनमधील सुक्ष्मजीवाव्यतिरिक्त असलेला वनस्पतीचा गट,—

(क) ज्याची, त्या वनस्पतिगटाच्या दिलेल्या अनुकांच्या प्रकारापासून निर्माण होणारी गुणवैशिष्ट्ये नमुद करून व्याख्या करता येईल ;

(ख) ज्याला, उक्त गुणवैशिष्ट्यांपैकी किमान एखादे गुणवैशिष्ट्य नमूद करून अन्य कोणत्याही वनस्पतिगटापासून वेगळे दर्शविता येईल ; आणि

(ग) ज्याचा, प्रवर्धन करण्याच्या दृष्टीने असलेल्या योग्यतेसंबंधात एक युनिट म्हणून विचार करता येईल व असे प्रवर्धन केल्यानंतर ज्याचे स्वरूप बदलत नाही,—

असा वनस्पतीचा गट, असा आहे आणि त्यामध्ये, अशा प्रकारची प्रवर्धन सामग्री, प्रचलित प्रकार, अनुकीय परिवर्तन केलेला प्रकार, शेतकऱ्यांचा प्रकार आणि सारतः साध्य केलेला प्रकार यांचा समावेश होतो.

(२) यात वापरलेल्या, परंतु व्याख्या न केलेल्या शब्दप्रयोगांचा अर्थ, त्यांना अनुक्रमे बी-बियाणे अधिनियम, १९६६ चा ५४. १९६६ ; अत्यावश्यक वस्तु अधिनियम, १९५५ ; त्याखाली काढलेला बी-बियाणे (नियंत्रण) आदेश, १९८३ आणि १९५५ चा १०. पर्यावरण संरक्षण अधिनियम, १९८६ यांमध्ये जो अर्थ नेमून दिलेला असेल, तोच असेल. १९८६ चा २९.

नियंत्रकाची नियुक्ती. ३. राज्य शासनाला, विहित करण्यात येईल अशी अर्हता असणाऱ्या अधिकाऱ्याची, **राजपत्रातील** अधिसूचनेद्वारे, नियंत्रक म्हणून नियुक्ती करता येईल.

नियंत्रकाचे अधिकार. ४. (१) जर नियंत्रकास कापूस बी-बियाण्यांच्या पुरवठ्याचे किंवा वितरणाचे किंवा विक्रीचे विनियमन करण्याच्या दृष्टीने अथवा ते कायम ठेवण्याच्या दृष्टीने अथवा त्यामध्ये वाढ करण्याच्या दृष्टीने तसे करणे आवश्यक किंवा इष्ट वाटले तर, त्याला, राज्य शासनाच्या नियंत्रणाच्या अधीन राहून, लेखी आदेशाद्वारे,—

(एक) कापूस बी-बियाण्यांचा साठा बाळगणाऱ्या कोणत्याही व्यक्तीला, तो संपूर्ण साठा किंवा त्याचा विनिर्दिष्ट भाग, राज्य शासन, **राजपत्रातील** अधिसूचनेद्वारे प्रसिद्ध करून वेळोवेळी निश्चित करील अशा किमतींना आणि अधिसूचनेमध्ये विनिर्दिष्ट करण्यात येईल अशा परिस्थितीत, अशा व्यक्तींना, विकण्यास फर्मावता येईल ;

(दोन) कापूस बी-बियाण्यांचा पुरवठा, वितरण व विक्री करणाऱ्या कोणत्याही व्यक्तीला, तिने विक्री वा वितरण करावयाचे कापूस बी-बियाण्यांचे प्रकार, त्यांचा दर्जा किंवा प्रमाण यांबाबत अधिसूचनेमध्ये जे निदेश विनिर्दिष्ट करण्यात येतील त्या निदेशांचे पालन करण्यास फर्मावता येईल.

(२) नियंत्रक, उत्पादन-नामाचा गैरवापर केलेल्या (मिसब्रॅन्डेड) किंवा नकली किंवा दुय्यम दर्जाच्या बी-बियाण्यांच्या विक्रीकरिता देय असणारी नुकसानभरपाईची रक्कम, विहित करण्यात येईल अशा रितीने निर्धारित करील.

(३) ज्या व्यक्तीला पोट-कलम (१) अन्वये आदेश देण्यात आला असेल अशी कोणतीही व्यक्ती, कोणत्याही करारामध्ये वा संलेंखामध्ये त्या आदेशाशी विसंगत असे काहीही असले तरी त्या आदेशाचे पालन करील.

नियंत्रकाची कार्ये. ५. (१) नियंत्रक, राज्यातील कापूस बी-बियाण्यांचा व्यापार करणाऱ्या व्यक्तींची नोंदणी करील आणि शेतकऱ्यांना नुकसानभरपाईची रक्कम देण्याची आवश्यक ती व्यवस्था करील.

(२) नियंत्रक पुढील बाबतीत राज्य शासनास सल्ला देईल :—

(एक) डीएनए फिंगरप्रिंटिंग चाचणी किंवा अनुकीयदृष्ट्या शुध्द बीज चाचणी सक्तीची करून त्याद्वारे

कापूस बी-बियाण्यांच्या विक्रीचे नियमन करणे ;

(दोन) शासनाने त्याच्याकडे सल्ल्यासाठी पाठविलेली अन्य कोणतीही बाब.

(३) बी-बियाणे निरीक्षक, बी-बियाणे विश्लेषक आणि राज्य शासन आदेशाद्वारे निदेश देईल असे अन्य अधिकारी नियंत्रकास त्याची कार्ये पार पाडताना सहाय्य करतील.

६. राज्य शासनाला, नियंत्रकाशी विचारविनिमय केल्यानंतर आणि **राजपत्रात** अधिसूचना प्रसिद्ध करून,—

(एक) कापूस बी-बियाण्यांचे विश्लेषण करण्याच्या प्रयोजनासाठी एक किंवा अधिक राज्य बी-बियाणे चाचणी प्रयोगशाळा निर्माण करता येतील अथवा शासकीय वा अशासकीय क्षेत्रातील कोणतीही बी-बियाणे चाचणी प्रयोगशाळा ही राज्य बी-बियाणे चाचणी प्रयोगशाळा म्हणून घोषित करता येईल ;

(दोन) संदर्भित विश्लेषण करण्यासाठी एका किंवा अधिक बी-बियाणे चाचणी प्रयोगशाळांना बी-बियाणे चाचणी संदर्भ प्रयोगशाळा म्हणून मान्यता देता येईल.

७. (१) राज्य शासनास, **राजपत्रात** अधिसूचना प्रसिद्ध करून, विहित अर्हता असणाऱ्या व्यक्तींची बी-बियाणे निरीक्षक म्हणून नियुक्ती करता येईल आणि ज्या स्थानिक क्षेत्रात त्या त्यांच्या अधिकारितेचा वापर करतात ती क्षेत्रे विनिर्दिष्ट करता येतील.

(२) कापूस बी-बियाण्यांच्या व्यापाराशी संबंधित असलेल्या कोणत्याही व्यक्तीने, नियंत्रकाने दिलेल्या कोणत्याही शर्तीचे उल्लंघन केलेले आहे अथवा अशा व्यक्तीने पुरवठा केलेल्या कापूस बी-बियाण्यांचा दर्जा संशयास्पद आहे, अथवा कापूस बी-बियाण्यांच्या संबंधात कोणतीही व्यक्ती अपराध करणार आहे असे बी-बियाणे निरीक्षकास सकारण वाटत असेल तर, तो, त्या कोणत्याही जागेत प्रवेश करील, तिची झडती घेईल आणि तेथील नमुने गोळा करील व कापूस बी-बियाण्यांचा साठा व अभिलेख अटकावून ठेवील किंवा जप्त करील आणि बी-बियाणे विश्लेषकाचा अहवाल प्राप्त झाल्यानंतर, या अधिनियमामध्ये विनिर्दिष्ट केल्याप्रमाणे पुढील सर्व कार्यवाही करील.

(३) जेव्हा बी-बियाणे निरीक्षक बी-बियाण्यांचा नमुना घेईल तेव्हा तो, त्या बी-बियाण्यांचा एक नमुना विश्लेषणाकरिता बी-बियाणे विश्लेषकाकडे पाठविल आणि त्याचा दुसरा मोहोरबंद नमुना, जिच्याकडून तो घेतला होता त्या व्यक्तीकडे विहित रीतीने सुपूर्त करील.

८. राज्य शासनास, **राजपत्रातील** अधिसूचनेद्वारे, विहित अर्हता असणाऱ्या व्यक्तींची बी-बियाणे विश्लेषक म्हणून नियुक्ती करता येईल आणि ज्या स्थानिक क्षेत्रांत त्या त्यांच्या अधिकारितेचा वापर करतात ती क्षेत्रे विनिर्दिष्ट करता येतील.

९. (१) बी-बियाणे विश्लेषक, बी-बियाणे निरीक्षकाकडून नमुना प्राप्त झाल्यानंतर, शक्य तितक्या लवकर, राज्य बी-बियाणे प्रयोगशाळेत त्या नमुन्याचे विश्लेषण करील आणि बी-बियाणे निरीक्षकाला विश्लेषणाच्या निष्कर्षाचा अहवाल सादर करील.

(२) बी-बियाणे निरीक्षकाने विश्लेषणासाठी नमुना पाठविलेली प्रयोगशाळा, तिला नमुना प्राप्त झाल्याच्या दिनांकापासून तीस दिवसांच्या आत, संबंधित बी-बियाणे निरीक्षकाला विश्लेषण अहवाल पाठवील.

(३) बी-बियाणे निरीक्षकास, पोट-कलम (१) खालील बी-बियाणे विश्लेषकाच्या अहवालाच्या आधारे, उक्त बी-बियाणे उत्पादकावर किंवा, यथास्थिति, विक्रेत्यावर खटला दाखल करण्याच्या दृष्टीने कार्यवाही सुरु करता येईल.

(४) या अधिनियमाअन्वये खटला दाखल केल्यानंतर, आरोपी विक्रेत्यास किंवा, यथास्थिति, तक्रारदारास विहित फी भरून, बी-बियाणे निरीक्षकाकडे किंवा विक्रेत्याकडे ठेवलेला कोणताही नमुना, या अधिनियमाच्या कलम ६ अन्वये विहित करण्यात आलेल्या कोणत्याही बी-बियाणे चाचणी संदर्भ प्रयोगशाळेकडे विश्लेषणासाठी पाठविण्याकरिता न्यायालयाकडे अर्ज करता येईल. न्यायालय प्रथम त्या नमुन्याचे चिन्ह वा मुद्रा किंवा बांधणी या गोष्टी विहित करण्यात आल्याप्रमाणे जशाच्या तशा आहेत किंवा नाहीत याची खात्री करून घेईल. अर्ज प्राप्त झाल्यानंतर, न्यायालयास, स्वतःच्या मुद्रेनिशी तो नमुना, त्या प्रयोजनासाठी विनिर्दिष्ट केलेल्या कोणत्याही बी-बियाणे चाचणी संदर्भ प्रयोगशाळेकडे पाठविता येईल. त्यानंतर ती प्रयोगशाळा, नमुना प्राप्त झाल्याच्या दिनांकापासून तीस दिवसांच्या कालावधीत, विहित नमुन्यात न्यायालयाकडे तिचा अहवाल पाठवील.

(५) पोट-कलम (४) अन्वये बी-बियाणे चाचणी संदर्भ प्रयोगशाळेने पाठविलेला अहवाल, पोट-कलम (१) अन्वये बी-बियाणे विश्लेषकाने दिलेला अहवाल अधिक्रमित करील.

कमाल विक्री किंमत निश्चित करणे. १०. (१) शासनास उत्पादनाचा खर्च इत्यादी, तसेच जेथे आवश्यक असेल तेथे विविध संबंधित अभिकरणांकडून प्राप्त केलेले विशेष मूल्य, या बाबी विचारात घेऊन नंतर, वेळोवेळी, कापूस बी-बियाण्यांच्या सर्व प्रकारांची कमाल विक्री किंमत निश्चित करता येईल.

(२) अशी प्रत्येक किंमत राजपत्रात प्रसिध्द करण्यात येईल आणि त्यामध्ये विनिर्दिष्ट करण्यात येईल आणि त्यामध्ये विनिर्दिष्ट करण्यात येईल अशा दिनांकापासून ती अंमलात येईल.

विक्रेत्यासाठी लायसन. ११. (१) कापूस बी-बियाण्यांच्या विक्रीचा व्यवसाय करण्याची इच्छा असणारी प्रत्येक व्यक्ती, लायसन मिळण्यासाठी, विहित करण्यात येईल अशा नमुन्यात, नियंत्रकाकडे अर्ज करील.

(२) अशा अर्जासोबत विहित करण्यात येईल अशी फी व अशी इतर कागदपत्रे जोडण्यात येतील.

(३) नियंत्रक, त्याला योग्य वाटेल अशी चौकशी केल्यानंतर, एकतर अर्ज स्वीकारील किंवा तो नाकारील.

(४) जर नियंत्रकाने अर्ज स्वीकारला तर तो, विहित करण्यात येतील अशा अटी व शर्तीवर आणि अशा नमुन्यात कापूस बी-बियाण्यांच्या विक्रीचा व्यवसाय करण्यासाठी लायसन देईल.

उत्पादन नामाच्या गैरवापरास प्रतिबंध करणे. १२. (१) कोणतीही व्यक्ती, उत्पादन-नामाचा गैरवापर केलेल्या कोणत्याही कापूस बी-बियाण्यांची विक्री करणार नाही किंवा विक्रीसाठी ताब्यात ठेवणार नाही.

(२) पोट-कलम (१) च्या प्रयोजनार्थ, पुढील बी-बियाणे हे, उत्पादन-नामाचा गैरवापर केलेले कापूस बी-बियाणे असल्याचे मानण्यात येईल, जर,—

(क) एखादे बी-बियाणे हे, ज्या नावाने दुसऱ्या प्रकारचे बी-बियाणे विकले जात असेल त्या नावावर फसवणूक करता येईल अशा रीतीने त्याच्याऐवजी असलेले किंवा त्याच्यासारखे दिसणारे असे असेल आणि त्याचे खरे स्वरूप कळू नये म्हणून त्यावर स्पष्ट व ठळक लेबल लावलेले नसेल ;

(ख) ते कोणत्याही ठिकाणचे किंवा देशाचे उत्पादन असल्याचे खोटे नमूद केले असेल ;

(ग) बी-बियाण्यांच्या दुसऱ्या जातीच्या वा प्रकाराच्या नावाने ते विकले जात असेल ;

(घ) त्याच्यावरील लेबलमध्ये किंवा अन्यथा त्याच्याबाबतीत खोटे दावे केलेले असतील ;

(ड) एखाद्या विक्रेत्याने किंवा त्याच्या सांगण्यावरून सीलबंद केलेल्या किंवा तयार केलेल्या पुडक्यामधून त्याची विक्री करण्यात येत असेल व त्या पुडक्यावर त्या विक्रेत्याचे नाव व पत्ता नमूद केलेला असेल त्या बाबतीत, या अधिनियमान्वये विहित केलेल्या फेरबदलांच्या मर्यादांना अधीन राहून, त्या पुडक्यावर प्रत्येक पुडक्यामध्ये असलेल्या मालाबाबत ठळकपणे अचूक माहिती नोंदविलेली नसेल ;

(च) बी-बियाणे भरलेल्या पुडक्यावर किंवा त्या पुडक्यावर असलेल्या लेबलवर, पुडक्यातील कापूस बी-बियाण्यांच्या संबंधात कोणतेही वर्णन, चित्र किंवा साधन असेल आणि ते कोणत्याही महत्त्वाच्या तपशिलाबाबत खोटी किंवा दिशाभूल करणारी माहिती देत असेल अथवा ते पुडके त्यातील मालाच्या बाबतीत अन्यथा फसवणूक करणारे असे असेल ;

(छ) त्याची या अधिनियमाद्वारे किंवा तदन्वये आवश्यक असलेल्या रीतीने नोंदणी करण्यात आलेली नसेल ;

(ज) पुडक्यातील मालाच्या बाबतीत जो सावधगिरीचा इशारा वा सूचना देणे आवश्यक असेल आणि त्याचे पालन केल्यास माणसे किंवा प्राणी यांच्या बाबतीत निर्माण होऊ शकणारा धोका टाळण्याच्या दृष्टीने ते पुरेसे असेल असा इशारा वा सूचना त्याच्या लेबलवर नसेल ;

(झ) बी-बियाणे भरलेल्या पुडक्यावर किंवा त्याच्या लेबलवर त्या जातीच्या किंवा प्रकाराच्या बी-बियाण्यांचा विक्रेता म्हणून एखाद्या कपोलकल्पित व्यक्तीचे किंवा कंपनीचे नाव असेल; किंवा

(ञ) या अधिनियमाच्या किंवा त्याखाली केलेल्या नियमांच्या आवश्यकतांनुसार त्यावर लेबल लावलेले नसेल.

१३. (१) कलम ४ अन्वये नियंत्रकाने दिलेल्या कोणत्याही आदेशाचे उल्लंघन करणारी कोणतीही व्यक्ती शास्ती तीन वर्षांपर्यंत असू शकेल इतक्या कारावासाच्या शिक्षेस किंवा पाच हजार रुपयांपर्यंत असू शकेल इतक्या द्रव्यदंडाच्या शिक्षेस अथवा दोन्ही शिक्षांस पात्र असेल.

(२) जी व्यक्ती, उत्पादन-नामाचा गैरवापर केलेल्या किंवा नकली किंवा दुय्यम दर्जाच्या बी-बियाण्यांची विक्री म्हणून मानता येईल अशी कोणतीही कृती करित असेल तर ती कोणतीही व्यक्ती, तीन वर्षांपर्यंत असू शकेल इतक्या कारावासाच्या शिक्षेस किंवा पाच हजार रुपयांपर्यंत असू शकेल इतक्या द्रव्यदंडाच्या शिक्षेस अथवा दोन्ही शिक्षांस पात्र असेल.

(३) कलम १० अन्वये निश्चित करण्यात आलेल्या कमाल किंमतीपेक्षा अधिक किंमतीला कापूस बी-बियाण्यांची विक्री करित असेल अशी कोणतीही व्यक्ती, पाच हजार रुपयांपेक्षा कमी नसेल परंतु दहा हजार रुपयांपर्यंत असू शकेल इतक्या द्रव्यदंडाच्या शिक्षेस पात्र असेल.

कंपन्यांनी १४. (१) या अधिनियमाखालील अपराध एखाद्या कंपनीने केला असेल त्या बाबतीत असा अपराध घडला केलेले अपराध. त्यावेळी जिच्याकडे कंपनीचा प्रभार होता किंवा जी कंपनीचे कामकाज चालविण्यासाठी कंपनीस जबाबदार होती अशी प्रत्येक व्यक्ती, तसेच ती कंपनी देखील, अशा अपराधाबद्दल दोषी असल्याचे मानण्यात येईल आणि तिच्याविरुद्ध कार्यवाही केली जाण्यास व त्यानुसार शिक्षा दिली जाण्यास ती पात्र असेल :

परंतु, अशा कोणत्याही व्यक्तीने असा अपराध तिच्या नकळत घडला किंवा असा अपराध घडू नये म्हणून तिने सर्वतोपरी प्रयत्न केले होते असे सिद्ध केल्यास, या पोट-कलमात अंतर्भूत असलेल्या कोणत्याही गोष्टीमुळे अशी व्यक्ती, या अधिनियमान्वये कोणत्याही शिक्षेस पात्र होणार नाही.

(२) पोट-कलम (१) मध्ये काहीही अंतर्भूत असले तरी, जेव्हा एखाद्या कंपनीने या अधिनियमाखालील एखादा अपराध केला असेल, आणि तो अपराध कंपनीचा कोणताही संचालक, व्यवस्थापक, सचिव किंवा इतर अधिकारी यांच्या संमतीने किंवा त्यांनी कानाडोळा केल्यामुळे किंवा दुर्लक्ष केल्यामुळे घडला आहे असे सिद्ध झाले तर, असा संचालक, व्यवस्थापक, सचिव किंवा इतर अधिकारीदेखील त्या अपराधाबद्दल दोषी असल्याचे मानण्यात येईल व त्याच्याविरुद्ध कारवाई केली जाण्यास व त्याप्रमाणे शिक्षा दिली जाण्यास तो पात्र ठरेल.

स्पष्टीकरण :- या कलमाच्या प्रयोजनार्थ, -

(क) “ कंपनी ” याचा अर्थ, निगम निकाय असा आहे व त्यात भागीदारी संस्थेचा, व्यक्तीच्या संघाचा अथवा व्यक्तीच्या संस्थेचा - मग ती विधीसंस्थापित असो वा नसो समावेश होतो ;

(ख) भागीदारी संस्थेच्या संदर्भात “ संचालक ” याचा अर्थ, त्या भागीदारी संस्थेतील भागीदार, असा आहे आणि व्यक्तीचा संघ किंवा व्यक्तीची संस्था यांच्या संदर्भात “ संचालक ” याचा अर्थ, तिच्या कामकाजाचे नियंत्रण करणारा कोणताही सदस्य, असा आहे.

अपराधांची दखल. १५. नियंत्रकाने किंवा त्याने या प्रयोजनाकरिता प्राधिकृत केलेल्या अन्य कोणत्याही प्राधिकार्याने लेखी तक्रार केली असेल त्याव्यतिरिक्त एरव्ही, कोणतेही न्यायालय, या अधिनियमान्वये शिक्षापात्र असलेल्या अपराधाची दखल घेणार नाही.

सद्भावनेने केलेल्या कृतीस संरक्षण. १६. या अधिनियमाच्या किंवा त्याखाली केलेल्या नियमांच्या तरतुदींनुसार सद्भावनेने केलेल्या किंवा करण्याचे अभिप्रेत असलेल्या कोणत्याही गोष्टीसाठी, कोणताही प्राधिकारी किंवा व्यक्ती यांच्याविरुद्ध कोणताही वाद, खटला अथवा अन्य कायदेशीर कार्यवाही दाखल करण्यात येणार नाही.

अधिकारी लोकसेवक असणे. १७. नियंत्रक, प्रत्येक बी-बियाणे निरीक्षक, प्रत्येक बी-बियाणे विश्लेषक आणि नियंत्रक, बी-बियाणे निरीक्षक, बी-बियाणे विश्लेषक यांना या अधिनियमाच्या तरतुदींनुसार सहाय्य करणारी इतर प्रत्येक व्यक्ती ही, भारतीय दंड संहितेच्या कलम २१ च्या अर्थातर्गत लोकसेवक असल्याचे मानण्यात येईल. १८६० चा महा. ४५.

१८. (१) कलम ४ किंवा कलम ५ खालील नियंत्रकाच्या आदेशाने व्यथित झालेल्या कोणत्याही व्यक्तीस, तिला अपील आदेश कळविल्याच्या दिनांकापासून तीस दिवसांच्य आत, आणि विहित करण्यात येईल अशी फी भरून, कृषि आयुक्त, महाराष्ट्र राज्य यांच्याकडे अपील दाखल करता येईल :

परंतु, अर्जदारास अपील वेळेत दाखल करण्यास पुरेशा कारणाने प्रतिबंध झाला होता अशी त्या अपील प्राधिकरणाची खात्री पटल्यास त्याला उक्त तीस दिवसांचा कालावधी संपल्यानंतर अपील विचारार्थ घेता येईल.

(२) पोट-कलम (१) अन्वये अपील प्राप्त झाल्यावर, अपील प्राधिकरण, अर्जदारास आपले म्हणणे मांडण्याची संधी देऊन, शक्य तितक्या शीघ्रतेने अपील निकालात काढील.

(३) अपील प्राधिकरणाचा या कलमाखालील प्रत्येक आदेश अंतिम असेल.

१९. जेव्हा एखाद्या व्यक्तीस या अधिनियमाच्या किंवा त्याखाली केलेल्या नियमांच्या कोणत्याही तरतुदींचे उल्लंघन करण्याकरिता या अधिनियमान्वये दोषसिद्ध ठरवण्यात आले असेल तेव्हा, ज्या कापूस बी-बियाणांच्या संबंधात उल्लंघन झाले असेल ते कापूस बी-बियाणे शासनाकडे जमा करण्यात येईल. मालमत्ता सरकारजमा करणे.

२०. शासनास, नियंत्रक, बी-बियाणे निरीक्षक व बी-बियाणे विश्लेषक यांना, या अधिनियमाच्या किंवा त्याखाली निदेश देण्याचा केलेल्या नियमांच्या कोणत्याही तरतुदींची राज्यामध्ये अंमलबजावणी करण्यासाठी आवश्यक वाटतील असे निदेश अधिकार. देता येतील.

२१. शेतकऱ्याने स्वतः उत्पादन केलेल्या आणि दुसऱ्या एखाद्या शेतकऱ्याने पेरणी करण्यासाठी वापर करावा सुट. म्हणून त्याने स्वतःचे थेट त्या दुसऱ्या शेतकऱ्याला विक्री केलेल्या कोणत्याही कापूस बी-बियाण्यांना या अधिनियमातील कोणतीही गोष्ट लागू होणार नाही.

२२. (१) राज्य शासनाला, या अधिनियमाची प्रयोजने पार पाडण्यासाठी, **राजपत्रातील** अधिसूचनेद्वारे आणि नियम पूर्वप्रसिद्धीच्या शर्तीस अधीन राहून नियम करता येतील. करण्याचा अधिकार.

(२) या अधिनियमान्वये केलेला प्रत्येक नियम हा, तो करण्यात आल्यानंतर शक्य तितक्या लवकर, राज्य विधानमंडळाचे अधिवेशन चालू असताना एकाच अधिवेशनात किंवा लागोपाटच्या दोन किंवा अधिक अधिवेशनात मिळून एकूण तीस दिवसांचा होईल इतक्या कालावधीकरिता, प्रत्येक सभागृहापुढे ठेवण्यात येईल आणि ज्या अधिवेशनात तो अशा रीतीने ठेवण्यात आला असेल ते अधिवेशन किंवा त्याच्या लगतनंतरचे अधिवेशन समाप्त होण्यापूर्वी, त्या नियमात कोणताही फेरफार करण्याबाबत दोन्ही सभागृहांचे एकमत होईल किंवा तो नियम करण्यात येऊ नये म्हणून दोन्ही सभागृहांचे एकमत झाले आणि अशा आशयाचा त्यांचा निर्णय त्यांनी **राजपत्रात** अधिसूचित केला तर तो नियम, अशा निर्णयाच्या प्रसिद्धीच्या दिनांकापासून केवळ अशा सुधारलेल्या स्वरूपात अंमलात येईल किंवा यथास्थिति, तो अंमलात येणार नाही; तथापि, असा कोणताही फेरफार केल्यामुळे किंवा तो नियम रद्द केल्यामुळे त्या नियमान्वये पूर्वी केलेल्या किंवा करण्याचे वर्जिलेल्या कोणत्याही गोष्टींच्या विधिग्राह्यतेस बाधा येणार नाही.

अडचणी दूर करण्याचा अधिकार २३. (१) या अधिनियमाच्या तरतुदींची अंमलबजावणी करताना कोणतीही अडचण उद्भवली तर, राज्य शासनास, प्रसंगपरत्वे, ती अडचण दूर करण्याच्या दृष्टीने त्यास जी गोष्ट करणे आवश्यक किंवा इष्ट वाटेल आणि जी या अधिनियमाच्या तरतुदींशी विसंगत नसेल अशी कोणतीही गोष्ट **राजपत्रात** आदेश प्रसिद्ध करून करता येईल :

परंतु, या अधिनियमाच्या प्रारंभाच्या दिनांकापासून दोन वर्षांचा कालावधी समाप्त झाल्यानंतर असा कोणताही आदेश काढण्यात येणार नाही.

(२) या कलमान्वये काढण्यात आलेला प्रत्येक आदेश, तो काढण्यात आल्यानंतर, शक्य तितक्या लवकर, राज्य विधानमंडळाच्या दोन्ही सभागृहांसमोर ठेवण्यात येईल.

सन २००९ चा महाराष्ट्र अध्यादेश क्रमांक ६ यांचे निरसन व व्यावृत्ती. २४. (१) महाराष्ट्र कापूस बी-बियाणे (पुरवठा, वितरण, विक्री व विक्रीच्या किंमतीचे निश्चितीकरण यांचे विनियमन) अध्यादेश, २००९ हा याद्वारे निरसित करण्यात येत आहे. २००९ चा महा. अध्या. ६.

(२) असे निरसन झाले असले तरी, उक्त अध्यादेशान्वये करण्यात आलेली कोणतीही गोष्ट किंवा कार्यवाही (काढण्यात आलेली कोणतीही अधिसूचना किंवा आदेश यांसह) ही या अधिनियमाच्या संबंधित तरतुदींअन्वये, करण्यात आलेली कोणतीही गोष्ट किंवा कार्यवाही किंवा यथास्थिति, काढण्यात आलेली कोणतीही अधिसूचना किंवा आदेश असल्याचे मानण्यात येईल.

महाराष्ट्र शासनाची प्रकाशने मिळण्याची ठिकाणे

* **संचालक,**

शासन मुद्रण, लेखनसामग्री व प्रकाशन संचालनालय,
महाराष्ट्र राज्य,
नेताजी सुभाष मार्ग, मुंबई-४०० ००४.
दूरध्वनी : ०२२/२३६३२६९३ व २३६३०६९५,
२३६३११४८, २३६३४०४९.

* **व्यवस्थापक,**

शासकीय फोटोझिंको मुद्रणालय व ग्रंथागार,
फोटोझिंको मुद्रणालय आवार, जी. पी. ओ. जवळ,
पुणे - ४११ ००१.
दूरध्वनी : ०२०/२६१२५८०८, २६१२४७५९.

* **व्यवस्थापक,**

शासकीय मुद्रणालय व ग्रंथागार,
सिव्हिल लाईन्स,
नागपूर - ४४० ००१.
दूरध्वनी : ०७१२/२५६२६१५.

* **सहायक संचालक,**

शासकीय लेखनसामग्री भांडार व ग्रंथागार,
शहागंज, गांधी चौकाजवळ,
औरंगाबाद-४३१ ००१.
दूरध्वनी : ०२४०/२३३१४६८, २३३१५२५.

* **व्यवस्थापक,**

शासकीय मुद्रणालय व लेखनसामग्री भांडार,
ताराबाई पार्क,
कोल्हापूर - ४१६ ००३.
दूरध्वनी : ०२३१/२६५०३९५, २६५०४०२.

आणि महाराष्ट्र शासनाच्या प्रकाशनाचे अधिकृत विक्रेते.
